

A magyar helyesírás napi kérdései.

Mennyi harc és háború volt már minálunk a helyesírás némely kérdése miatt, pedig ha jól meggondolja az ember, igazán kár volt a sok papír- és tintapazarlásért, még nagyobb kár a sok elvesztegetett időért és munkáért, melyet a kérdések megvitatása fölemésztett. Az írás, a gondolatok megragadása, megörökítése, mintegy elraktározása, nagyszerű föltalálása az embernek, a művelődésnek egyetlen más eszköze sem fogható hozzá, mellette a helyesírás jelentősége egészen összezsugorodik, hiszen a legragyogóbb, legfönségesebb gondolatok megférnek a legkezdetlegesebb helyesírással, és megfordítva.

Mi az oka mégis annak, hogy a helyesírás nemcsak nálunk, hanem másutt is olyan sokszor foglalkoztatja az írással, a nyelvtudománnyal foglalkozókat és az oktatókat meg az oktatás föhatóságait is? Mi az oka annak, hogy jelentőségénél jóval nagyobb fontosságot tulajdonítanak neki, hogy az írás kisebb-nagyobb fokából messzemenő következtetéseket vonnak le az emberek? Mi az oka annak, hogy felettes hatóságok, tudományos testületek, de egyesek is olyan nehezen szánják el magukat, hogy a helyesírás szabályain a nyelvfejlődés vagy az észszerűség követelte változtatásokat végrehajtsák és törvénybe iktassák?

Az első kérdésre a következőképen lehet felelni. A följegyzés szabatoságára való törekvés irányát előbb két, majd három tényező szabta meg, nevezetesen a kiejtés, a szóelemzés és a hagyomány. Ez a három tényező időnként komoly tudományos vitát idézett elő, egyesek az egyik, mások a másik tényezőnek akartak nagyobb befolyást biztosítani a helyesírásban; mind a kettőt, vagy épen mind a hármat egyformán szolgálni és kielégíteni természetesen nem lehet, itt csak megalkuvás és megegyezés érhető el. Ezek a viták, melyek a helyesírás érdekében indultak meg, de voltaképen a nyelvtudomány más, fontosabb kérdéseinek tisztázására vezettek, azt a látszatot keltették, mintha a helyesírás volna a legfontosabb kérdés. Innen van meg nem érdemelt becsülete.

Ezzel tulajdonképen a második kérdésre is megfeleltünk. Ha a helyesírás dolga ilyen fontos, hogy komoly emberek esztendőkön át képesek róla vitázni, akkor nem csoda, hogy iskolázott emberről alig mondhattak elítélőbbet, mint azt, hogy még helyesen írni sem tud; és nem csoda az sem, hogy a magyar érettségi vizsgálatokon olyan szigorúan bírálták el a helyesírási vétségeket. Csak a nőknek bocsátották meg annak idejében a bájos helyesírási hibákat, sőt a hibátlanul író nő a *kékharisnya* gyanújába keveredett.

Legkönnyebb megfelelni a harmadik kérdésre. A régihez, hagyományozhoz, megszokotthoz való ragaszkodás az oka annak, hogy bármily ész- és időszerű változtatás ezer akadályba ütközik.

Helyesírási hiba és hiba között természetesen van különbség; vannak súlyosak, kevésbé súlyosak és vannak olyan könnyűek is, melyeket még a szigorú szabályzat sem tekint egészen annak, vagy legalább is megbocsát, ha t. i. az írásmódot egyes nyelvjárások kiejtése igazolja. Ép így különbség van szabály és szabály között is. Egyesek emberi számítás szerint örökéletűek, mások ellenben a mindenkori nyelvfejlődés függvényei. Ezek azok a szabályok, melyek időnként módosításra szorulnak; ezekhez ragaszkodni egy bizonyos időn túl nem tanácsos, mert különben könnyen rés, sőt szakadék támad az élőbeszéd és képe, az írás között, mire kézzelfogható és tanulmányos példát nyújt a francia, még inkább az angol nyelv és helyesírás.

Még nem ment egészen feledésbe az a hosszú hadakozás, mely ma is érvényben lévő helyesírásunkat megelőzte, s amely azt eredményezte, hogy jóskokáig, pontosan 1903-tól 1922-ig, két *hivatalos* helyesírásunk volt, egy akadémiai és egy iskolai. Ennek a különös állapotnak bizonyítványok voltak pillanatnyilag káros következményei, de volt egy hasznos is. Az t. i., hogy az új nemzedék, melyet az új helyesírás még az iskolában ért, megtanulta és megszokta az újat, általuk megismerte a régi nemzedék is és valamennyire hozzátörődött, úgy hogy 1922-ben az új akadémiai helyesírás életbeléptetése semmi ellenkezéssel és nehézséggel sem járt, jóformán csak meglévő gyakorlatot törvényesített, szentesített. Azt hiszem, hogy az iskolai helyesírás előkészítő munkája nélkül még várhattunk volna egyideig a módosításra.

Azóta újabb 15 év telt el, egy fél emberöltő, nem nagy idő egy nyelv életében, még a helyesírás történetében sem, de amint vannak évek az ember életében, melyeket vagy az élmények sokasága és alakító ereje miatt, vagy életerőt fogyasztó csapások miatt kétszeresen lehet számítani, ép úgy vannak a nemzetek életében is korok, melyeket nem lehet pusztán az évek számával mérni. Ilyennek ítélem a mi korunkat is, és a mai időt megérettnek arra, hogy helyesírási szabályainkat ismét átnézzük, egyszerűsítsük és következetesebbé tegyük. Olyan gyökeres újításra, mint 1922-ben, valószínűleg nem lesz szükség.

A helyesírás egyszerűsítésére ma nagy szükség volna, különösen nálunk és különösen iskolai szempontból, mert a tanítandó idegen nyelvek szaporodásával fokozatosan nehezebbé válik a magyar helyesírás megtanítása, kifogástalan elsajátítása. Nem is lehet csodálni, ha a román, francia, latin, német és görög nyelvet és helyesírást tanuló gyermekifjú megzavarodik a sok és sokféle szabály között; még szerencse, hogy csak a némethez és göröghöz kell új betűsort megtanulni, szerencse, hogy a román nyelv már nem a cirillbetűket használja. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a magyar nyelv tanítására ma kevesebb óra áll rendelkezésre, másrészt a tanulók sem mutatnak akkora buzgalmat a magyar nyelvi és irodalmi tárgyak tanulásában, mert az érettségi vizsgálaton nincs rájuk szükségük.

Az egyszerűsítés szükségét mesterségüknél fogva elsősorban a tanítók, tanárok látják be; ők vesződnek azzal, hogy tanítványaiknak a helyesírás útvesztőjében útmutatói legyenek. És nem volna szabad kicsinyelnünk ezt a kérdést, hiszen egy-két esztendő, mondjuk egy-két évtized és átadjuk he-

lyünket minden téren azoknak a korosztályoknak, amelyek már háború utáni iskoláinkban a háború utáni nehézségek között tanultak meg írni. Azokra a magyar ifjakra (20 év elmúltával akár magyar férfiakat is mondhatnánk), akik nem magyar iskolában végezték tanulmányaikat, nem is gondoltam eddig, pedig számuk elég tekintélyes; ha másért nem, őreztük is a lehető legnagyobb egyszerűsége, kivétel nélküli szabályok alkotására kellene törekednünk, hogy az ilyenek is minél könnyebben megtanulhassák.

Ezeknek előrebocsátása után talán nem lesz áruulás az egységes magyar helyesírás ellen, ha egy-két helyesbítendőre rámutatok, hiszen céloim nem a nehezen elért egység megbolygatása, hanem épen ellenkezőleg, ennek az egységnek megerősítése és biztosítása, amit helyesírásunk könnyebb elsajátítása mozdít elő leghatásosabban, mert nem kényszeríti az embert, az írótt arra, hogy fittyet hányva a szabályzatnak maga-szabta törvényeket kövessen.

1. A *dz* és *dzs* hang. Törölném a magyar hangrendből és betűsorból a *dz* és *dzs* kettősmássalhangzókat, hiszen csak azért kerültek belé a sorba, hogy a *c* és *cs* lágy párjaként a mássalhangzók rendjét teljesebbé tegyék; nagyon ritkán fordulnak elő, szó elején egyáltalában nem, egy-két idegen eredetű szót kivéve (*dzsida*, *dzsín*, *dzsunka*). Éreztük külön elválasztási (szótagolási) és nyújtási (kettőzési) szabályokat kellett kitalálni, melyeket megtanulni igen, de megtartani nem lehet. Szerencse, hogy olyan ritkán kerülnek elő.

Mert mit mond a szabályzat? A 208. pont azt mondja, hogy a háromjegyű *dzs* is csak egy mássalhangzó, tehát elválasztáskor így kell írunk: *lán-dzsa*, *fin-dzsa*. A 215. pont ellenben úgy szól, hogy a *dz* összetett hangot elválasztáskor *d-z* elemeire bontjuk, így *mad-zag*, *ped-zi*, *lopód-zik*; pedig a 2. szakasz szerint (melyre a 208. pont utal is) a *dz* is csak egy hang volna.

Ugyanígy vagyunk a kettőzéssel is. A szabály az, hogy a kétjegyű mássalhangzóknak csak az első jegyét kettőztetjük, a *dz* ebben is kivétel, mert a 11. pont szerint a *dz*-t írásban nem kettőztetjük, minthogy rendszerint hosszú ejtéssel fordul elő. A megokolás legalább is különös (valóságos lucus a non lucendo), annál is inkább, mert ugyanott maga a szabályzat sorol föl rövid *dz*-t is (*brindza*, *fogódzni*). Ebben a pontban, később az 52-ikben példák vannak a kettőzött *dz*-re is a következő felszólító módú igealakokban: *edzzem*, *edzzed*, *edzvétek*, tehát az általános szabálytól eltérően nem az első, hanem a második betű megkettőztetésével. Mintegy magyarázatul az 52. pont végéhez oda van írva: *edz-j-em*, hogy tehát pótlónyújtással van dolgunk; de az *öccse* szóalakot is így magyarázzuk, mégis első betűjét kettőztetjük meg. Mindez azért van, mert érezzük, hogy a *dz* és *dzs* nem tartoznak hangsorunkba, nem egészen olyan kettőshangok, mint a *c* és *cs*. A *dzs* hosszan vagy kettőztetve nem fordul elő.

Ha teljesség kedvéért továbbra is meg akarjuk tartani ezt a két kettőshangot, akkor legalább annyit kellene sorsukon egyszerűsíteni, hogy *elválasztáskor* is, *kettőzéskor* is mindkettő úgy viselkedik, mintha két-két külön mássalhangzóból állana, tehát *bod-za*, *mad-zag*, de *lánd-za*, *find-za* is. Az, hogy a *dzs* előtt mássalhangzó van, a *dz* előtt ellenben magánhangzó, eb-

ben a kérdésben nem számít. Ezzel a kivétellel aztán a kettőzés dolga is meg van oldva, maradhatna az eddigi szabály, csupán azzal a különbséggel, hogy ahol a *dz* hosszan vagy kettősen hangzik, ott a *z*-t kétszer írjuk.

2. *Régi családnevek olvasása, szótagolása.* A 105. pontban azt olvassuk, hogy $ss = s$, tehát ha nagy ritkán sor végén elválasztásra kerül sor, így kell írunk: *Be-ssenyei, Lugo-ssy, Ko-ssuth*, pedig nem így szokták; továbbá ugyanott az van, hogy néha $ss = zs$, $ff = f$, $ew = ő$, pl. *Dessewffy* így olvasandó: *Dezsőfi*, elválasztani pedig így kellene: *De-ssew-ffy*, de még a szabályzatban is így szedték: *Des-sewffy*. A szabályzat szótagolás, elválasztás dolgában a régi családneveket nem emlegeti kivételeknek, tehát a hagyományból két jeggyel írt egyszerű hangokat egynek kell vennünk és nem szabad elválasztanunk. A szétválasztás helytelen kiejtésre csábít, ami elég gyakran hallható amúgy is.

Mind többen kezdik ugyanis elfelejteni ezeknek a betűcsoportoknak hangértékét és mind többen mondják ki rosszul ezeket a családneveket, sőt néha magának a családnak tagjai adnak példát a hibás kiejtésre. Egyik tanítványomnak hiában magyaráztam, hogy a *Dósa* családnevet *Dózsá*-nak kell kimondani, csökönyösen megmaradt emellett, hogy vannak ugyan *Dózsák*, ők azonban más család, ők *Dósák*. Nehezen tudom nozzászkoltatni tanítványaimat ahhoz, hogy *Jósika* nevét *Józsiká*-nak mondják; sokszor hallom a *Sigmond* nevet *s*-sel *Zsigmond* helyett; egyik ismerősöm még a hiányjelt is odateszi az 'S elé, mégis *s*-nek ejti. Nemrégiben a rádióban hallottam a *Zakál*- és *Neogrády*-nevet betűszerint kimondani. Ebben persze nem a szabályzat a hibás, legfeljebb azt tehetné meg, hogy nyomatékosabban mutatna rá a helyes kiejtésre.

3. *A névmás és névutó egybeírása.* A 117. pont azt mondja, hogy az *az*, ez mutatónévmást egybeírjuk a névutóval: *azalatt, ezalatt* stb., e mutatónévmásnak *z*-nélküli alakjait (*a, e*) ellenben nem: *a fölött, e mögött* stb. A szabályzat megokolása szerint azért nem, mert nem így ejtjük *afölött, emögött* stb., hanem *affölött, emmögött* stb. (A *dz* egyszerűírását éppen azzal magyarázta a szabályzat 11. pontja, hogy legtöbbször amúgy is hosszan ejtjük.) — Még akkor sem volna okos dolog ilyen kivételt csinálni, ha ez a kétmássalhangzós kiejtés (*affölött, emmögött*) általános volna, de tudjuk, hogy nem az. Maga a szabályzat sem következetes ennek az elvnek érvényesítésében, mert példának okáért a vonatkozó névmásokat is sok helyütt ejtik így: *akki, ammi* stb., mégis egybeírjuk és egy mássalhangzóval (igaz, hogy hosszú harc árán). A kiejtés ellenére az egység kedvéért máskor is írunk egy mássalhangzót (egy, együtt, magasan, erősen). Az is különös, hogy az ilyen testes (névutós) határozókat mint *mindamellet, mindazonáltal, minekutána* egybe kell írunk, de *e helyett, a miatt* és hasonlókat kettőbe. Ezek között *mindamellet* a legérdekesebb, mert egybeírjuk, holott ha csak a második részére van szükségünk (*a mellett*), kettőbe kell írunk.

Idetartozik a névmással nyomósított határozóragok és névutók egybe- és különírása is. A 150. pont azt mondja, hogy egybeírjuk a személyragos határozóragokat a névmással: *énbennem, teneked* stb., de valamint a főnévvel nem írjuk egybe a névutót, úgy a névmással sem: *én miattam, te általad* stb. Ez így magában véve természetesnek és következetesnek látszik, de a

187. pontban egybeírva találjuk a fõnt már említett *azalatt, ezalatt* stb. szõkat, a 188. pontban a szintén említett *mindamellet, mindazonáltal, minékutána* szõkat, pedig ezeknek is névutó a második, névmás az elsõ tagja. Sõt a 186. pont egyenesen azt állapítja meg, hogy *a névutót a fõnévvel vagy névmással egybeírjuk* az igen gyakran használt határozókban és kötõszõkban. Ennek a mondatnak ki nem emelt második része csak kevésbé enyhíti azt az ellentmondást, mely közte és a 150. pont imént idézett megállapítása közt van (de valamint a fõnévvel nem írjuk egybe a névutót, úgy a névmással sem). Ha *napközben, éjjeltájban* stb. szõkat (a 186. pont szerint) egybe kell írni, legalább olyan joggal egybeírandók az *énmiattam*-félék is, mert legalább olyan gyakran fordulnak elõ, mint amazok. Az a furcsa helyzet áll elõ, hogy *énértem* egybe-, *énmiattam* pedig kettõbe írandó, holott jelentésben alig van köztük különbség. Mondhatjuk ugyan, hogy az egyik személyragos határozórag, a másik személyragos névutó, de mondattani szempontból mind a kettõ határozó. Nem tudjuk, hová sorozzuk és hogyan írjuk ezeket: *én belõlem, te reád, mi rajtunk* vagy: *énbelõlem, tereád, mi-rajtunk*, mert *belõl, reá* és *rajta* nem rag, nem is névutó.

4. *Különírás — egybeírás.* Kisebb jelentõségû esetek a következõk. A 119. pont szerint két szõba írjuk ezeket a címeket: *õ felsége, õ nagysága* stb., pedig nagyon együvé kívánkoznak, erõsen összeolvadtak, eredeti jelentésük annyira elhomályosult, hogy kimondásukkor senki sem gondol rájuk, igazán csak az erõszak tartja õket egymástól távol, mert az egybeírásnak minden feltételével rendelkeznek. Olyan birtokos összetételek ezek mint *vásárjia, városháza* és társai, már pedig ezeket egybeírjuk.

Hasonlóképen egybe kellene írjunk az ilyen jelzõs határozókat is, mint *szépcsendesen, nagynehezen, jóerõsen*, melyeket a 179. pont két szõba rendel; hiszen sokkal kevésbé összetartozókat a szabályzat is egybeírat, pl. *mindennap, néhanapján* (188. pont).

Vagy miért írjuk egybe: *fakard* (fából való kard), *aranyhaj* (arany színû haj), de kettõbe *papír kosár* (papirból való kosár), *arany bárány* (aranygyapjas bárány)? — A 175. és 176. pont így szabja meg, pedig mindeniket egybe kellene írjunk. Az a fejtegetés, hogy *papirkosár* egybeírva papirosnak való kosarat jelent, *papír kosár* (két szõba írva) papirosból való kosarat, kissé erõltetett, nehéz is megjegyezni, ami nem is csoda, mert ha *fakard, faláda* (egybeírva) azt teszi, hogy fából való kard és fából való láda, természetes, hogy *papirkosár* (egybeírva) szintén papirból való kosarat jelentsen, de jelenthet emellett papirnak való kosarat is, mert a mondat vagy más körülmények mindig el fogják árulni, hogy mirõl van voltaképen szó.

Az *-û -ű* képzõs összetett melléknevek közül csak a rövidebbeket és használtabbakat írjuk egy szõba (181., 182. pont), ez helyes is, mert 6--7-szótagú szavak már nehezebben olvashatók ki, de a kötõjelet gyakrabban használhatnók kisegítõül. Kötõjellel írhatnók például azokat a mellékneveket, melyeknek elsõ tagja számjegy, könnyen olvashatók és a szám nem lógna magában: *16-lóerejű* kocsi, *9-ágú* korona, *12-fejű* sárkány. Ugyanígy kellene eljárjunk az *-s, -i* és *-nyi* képzõsökkel is (183, 184, 185. pont): *7-hónapos* gyermek, *16-esztendõs* kislány, *2000-éves* emlék (így is: hét-hónapos, tizenhat-esztendõs, kétezer-éves); *30-évi* idõköz, *10-hónapi* tapasztalat,

10-annyi kiadás, 50-méternyi távolság, 15-foknyi eltérés. Ha egybeírandó félóránnyira, negyedkilónyi, bátran egybeírhatjuk ezeket is: kétujjni, háromóránny, tízannyi, vagy legalább is így: két-ujjni stb.

5. *Utcák, helységek neve, földrajzi nevek.* Kelleténél több gondot okoz sokaknak az utca nevek írása. Könnyű és egyszerű volna, ha mindig csak családnév szolgálna alapul, ezt kötőjellel kapcsoljuk az út, tér szóhoz: *Andrássy-út, Podmaniczky-utca, Petőfi-tér* (mint *Zrinyi-sor, Hímfy-versszak, Ady-vers*). A zavar ott kezdődik, amikor család- és személynév (keresztnév), sőt újabban rang- és hivatásnév is szolgál névadóul. Az akadémia ilyen esetekben azt rendeli, hogy a személynév után kötőjelet tegyünk: *Arany János-utca, Ferenc József-csúcs* (201, 204, pont), így azonban kissé különös képe támad az írásnak. Jobb volna — ha már nem szüntetjük meg az effajta neveket — az út, utca, tér szót minden jel nélkül utána írni a személynévnek, ahogyan a régi, 1903-as iskolai helyesírás is javasolta volt, hiszen így írjuk az intézmények nevét is: *Berzsenyi Dániel reálgymnázium, Mária Terézia kaszárnya* stb.

A községek és városok nevét a 199. pont szerint *mind* egybeírjuk, de a 200-ik szerint az összetett külföldi földrajzi neveket (a városokét is) kötőjellel kapcsoljuk össze. Így aztán egybeírjuk *Szépkenyerűszentmárton, Óraljaboldogfalva* nevét, de kötőjellel *Szent-Pétervár-ét*; egybeírjuk *Sátoraljaújhely*, de kötőjellel *Bécs-Újhely* nevét. Helyesebb volna mindeniket egybeírni, mert a magyar nevek egybeírását már megszoktuk.

Azt a következtetlenséget is meg kellene szüntetni, hogy a *Keleti-tenger, Vörös-tenger, Fekete-tenger* nevét kis *t*-vel írjuk, de nagy *Ó*-val a *Csendes-Óceán*ét. (226. pont). Erre csak akkor volna ok, ha az *óceán* szó tulajdonnév volna (mint pl. Észak-Amerika, Közép-Európa).

6. *Idegen személynévek, külföldi városnevek írása.* A szabályzat 129. pontja azt mondja, hogy „a külföldi tulajdonneveket rendszeren a magyar szokás szerint a keresztnév hátratételével írjuk, még akkor is, ha a keresztnevet, mint nálunk nem dívót, nem fordíthatjuk is le.“ Az akadémianak ezt a rendelkezését ma már bátran írott malasztnak lehet tekinteni, szinte senki sem veszi számba, ebben a tekintetben tökéletes egyetértés uralkodik írók, fordítók, újságok és kiadók között. Az a néhány jámbor, aki donquijote-i szélmalomharcot folytat a magyar nyelv e sajátságának megtartása érdekében, igazán nem számít. Ha az egész világ fordítva mondja, írja, mint a magyar, természetes, hogy csak amaz lehet a helyes, mondják az emberek. Mélyen elszomorító, sőt megkeserítő látvány, hogy könnyelműen és ok nélkül lemondunk nyelvünknek erről az eredeti, okos sajátságáról, melyet pedig más nemzetek is ismerettáiraikban, névjegyzékeikben, mindenféle betűrendes munkájukban utánozni kénytelenek. Elül jár jó példával a magyar rádió, melyet — úgy látszik — nem lehet jobb belátásra bírni. Azzal akar bennünket kárpótolni, hogy viszont a magyar szereplők keresztnevét sem fordítja le idegenre, ami szintoly helytelen eljárás. Ha igazán következetes akarna lenni, akkor a magyar nevekben megtartaná a magyar rendet is (mert a név magyar voltához ez is hozzátartozik); ez is bolondság volna az idegen nyelvű szövegben, de legalább rendszer volna benne.

Schiller Frigyes, Heine Henrik nevén egy csöppet sem ütközünk meg, miért tartják mégis legtöbbször helytelennek *Mann Henrik* vagy *Werfel Ferenc* nevét! Azért, mert amazokat úgy szoktuk meg, úgy írták régi íróink, fordítóink, emezeket ellenben nem, ezeket már csak *Heinrich Mann* és *Franz Werfel* alakban olvassuk és halljuk.

Sokszor föltettem már magamnak azt a kérdést, hogy nincs az akadémiának akkora tekintélye, hogy szabályát a rádióval is elfogadtassa; vagy nincs az illetékes hatóságoknak joguk, hogy erre kötelezzék (mint ahogyan pl. az iskoláknak kötelezővé tették); vagy az egyetemes magyarságnak nincs akkora hatalma, hogy rákényszerítse a rádióra a maga akaratát. Úgy látszik, egyiknek sincsen, mert különben nem volna úgy, ahogyan van.

A rádió a főbűnös abban is, hogy mind többen esküsznek *Wien*-re, *Breslau*-ra, *Veneziá*-ra; nemsokára alig marad használatban egy-két külföldi városnak régi, jó magyar neve, az is csak a „maradiak“ beszédében. Ha majd ők is kihullanak az idő rostáján, csak az emléküik marad meg ezeknek a városneveknek, a magyar nyelvből teljesen eltűnnek, amint eltűnt már eddig is jónéhány.

Itt az volna az akadémia feladata, hogy minden eszköz fölhasználásával kioktassa a közönséget, még inkább az írókat, kiadókat, és fölvilágosítását tekintélyének teljes súlyával tegye nyomóssá. Legfontosabb volna megtalálni a módját annak, hogy a rádió kövesse a szabályzat utasításait, mert nagy nyilvánosságánál fogva ő árt most legtöbbet azzal, hogy megtagadja. Ha sokszor hallunk valamit, önkénytelenül is rájár a szánk, ha tudjuk is, hogy helytelen; a rádiót legtöbbször elég nagy tekintélynek tartják ahhoz, hogy példáját helyesnek ismerjék el és kövessék. Más nemzetek nem fecsérlik el ilyen könnyelműen szókinszüknek egyetlen parányát sem, sőt az orrára koppintanak annak, aki ilyesmire vetemedik. (L. Magyarosan 1937. 92—4. l.)

7. *A hosszú í ú ü hangok.* Sok galibát csinál ez a három magánhangzó is. A baj onnan származik, hogy sok helyen a legtöbb szóban már nem ejtik hosszan ezeket a hangokat, másrészt nincs is akkora különbség ezeknek a hangoknak hosszú és rövid változata között, mint a hosszú *ó ő* és a rövid *o ö* között, tehát nem lehet őket olyan könnyen éreztetni és hangoztatva szemléltetni a tanulóknak előtt, mint emezeket. Ha azt kérdelem, melyik a helyes: *lovak* vagy *lóvak*, *kövel* vagy *kövel*, gondolkodás nélkül rávágja mind egyik a helyeset; más azonban az eredmény, ha *tanít* és *tanít*, *szomorú* és *szomorú* szavakat állítom egymással szembe; a *tanító* és *tanító* közül pedig minden tanuló a rövid *i*-vel mondottat tartja helyesnek. A nehézséget még az is fokozza, hogy a tudományos munkákat, folyóiratokat (és tankönyveket) kivéve másutt már nem is találkozunk velük. A szem, a fül, a kéz, az emlékezet mindenik tényezője erősen kezd hozzászokni a rövid magánhangzós íráshoz, azért azt hiszem, megérett az idő arra, hogy mind a kétféle írásmódot megengedhetőnek tartsuk.

Ezek a magánhangzók hajdanában jórészt nyiltabbak voltak, *é*-, *ó*-, *ő*-ből keletkeztek. A zártabbá válással más esetben is együttjárt a megrövidülés, legutóbb az *-ul*, *-ül* képzővel és raggal esett meg ez, régebbi helyesírásunk még hosszú magánhangzóval írta őket. A ma még csak nyelvjárásai

-*bul*, -*bül* és társai szintén rövid magánhangzóval ejtődnek. Mennyire megkönnyebbülnének az iskola környékén, ha az akadémia rá tudná magát szánni erre a kissé gyökeresebb módosításra. Már ezért is érdemes volna megcsinálni. (A zárt *ē* hiánya a magyar írásban sokkal érezhetőbb és sajnálatraméltóbb, mint volna a hosszú *í ú ű* hangoké.)

8. Az *úgnevezett népetimológiáról*. Ellentmondás van a 60. és 61. pont között. Az első azt mondja, hogy nem szabad *mértföld*-et és *talpalattnyi*-t írunk, mert hibás szóelemzésen alapulnak. Viszont a 61. pont azt írja elő, hogy *utca* és *tálca* a helyes (nem *ucca* és *táca*), „minthogy úgy érezzük, mintha az *út* és *tál* szavakhoz tartoznának.“ Most tehát érzésünkre kell hallgatnunk, elébb azonban ép az volt tilos. Nem azt akarom ajánlani, hogy most már írjunk *mértföldet* és *talpalattnyit* (ámbar ez sem volna veszedelmes), hanem csupán azt, hogy a megokolás ellentmondásait tüntessük el.

9. *Címek írása*. A 262. pont szerint a címeket eléggé megkülönbözteti a nagy betű, nem kell idézőjel közé tenni (pl. Vörösmarty Szózata), pedig előbb a 228. pont az idézőjelet is megengedte, a 229-ik pedig csaknem előírta. Ezt az ellentmondást el lehetne tüntetni olyanformán, ahogyan a 262. pont kívánja, hogy t. i. fölösleges ilyenkor az idézőjel. Idézőjelet — ritka kivételeket nem számítva — csak valóságos idézet megjelölésére használjunk, hiszen azért hívják idézőjelnek. Kiemelésre, ha nem elég a nagy kezdőbetű, ott van írásban az aláhúzás, nyomtatásban a dőlt vagy kövér betű.

A 228. pont utasítása szerint könyvek, költői művek, értekezések, cikkek címében más helyesírást kell követnünk, ha *álló*, mást, ha *dőlt* betűvel szedjük. Az első esetben minden lényeges szót nagy kezdőbetűvel írunk, a másodikban csak az elsőt, valószínűleg azért, mert a másféle betűk amúgy is elárulják mennyi a cím. Azt hiszem, fölösleges ilyen megkülönböztetést tenni, annál egyszerűbb a nyomás képe és annál könnyebben olvasható, minél kevesebb benne a nagy-betű, de meg fölösleges is. Ez különben nem is annyira a helyesírás kérdése, mint inkább a nyomtatásé.

A felsoroltak — talán a hosszú *í ú ű* kérdésének kivételével — mind kicsiségek, még sem szabad túlságosan lekicsinyelnünk őket, mert ezek miatt az apróságok miatt nem tudjuk megtanulni és nem tudjuk megtanítani az igazán fontosakat. Ha azt akarjuk, hogy ne csak hivatásosak tudjanak helyesen írni, hanem minden tanult ember, sőt a kevésbé iskolázottak is, a lehető legnagyobb egyszerűsége és következetessége kell törekednünk, inkább mondjunk le olyan finom megkülönböztetésekről, miket amúgy is csak a nyelvtudományban jártasak értenek meg és méltányolnak, a többiek azonban szórszálhasogatásnak neveznek, miket bosszantásukra találtak ki a tudósok.

De nem elég jó szabályzatot készíteni, meg kell végre csinálni hozzá a *helyesírási* szótárt is. Nem olyat, amilyen most a szabályzat kiegészítő részét teszi, hanem egy magyar *Duden*-t, a magyar nyelv teljes szókincsével. A gyakorlatban ez még fontosabb volna a szabályzatnál, nagyobb szolgálatot tenne a helyesírás és elsajátítása érdekében, mert rögtönös fölvilágosítást adna minden kétes esetben.

Brüll Emánuel.